

cením, rozhodováním o tom, které hodnoty by měly platit a které ne. Zde pléduje po zkoumání společenské a historické souvislosti hodnotových soustav.

Ivana Holzbachová

Chris Hables Gray (ed./with the assistance of H. J. Figueroa-Sarriera & S. Mentor), *The Cyborg Handbook*, Routledge, New York & London, 1995, 540 s.

Mohlo by se zdát, že přinejmenším titul anotované knihy spadl do naší rubriky recenzí odněkud „z jiné planety“ (a snad zde ani nemá co dělat?). Raději bez dalších průtahů nejdříve přeložme název knihy do češtiny: „Přlručka cyborgu“. A nezdá se, že bychom valně pokročili dál. Výraz „cyborg“ (čtème jej jako výraz anglický, bez odpovídajícího českého ekvivalentu, přibližně „sajbóg“) je zkratková složenina ze dvou slov: „kybernetika“ + „organismus“. (Takže raději čtème „kyborg“? Už z těchto rozpaků je vidět, že tato disciplína u nás ještě přijatelně nezdomácněla.) Jde o mladou disciplínu s přesahy do řady odvětví (o nichž bude zmínka níže), včetně filosofie. Odtud ten záměr aspoň letmo o této publikaci poreferovat.

Jde tu o svérázný hybrid. Ani si možná neuvědomujeme, že sami jsme nejedním znakem potenciálně nebo aktuálně symbionty, modelujícími součinnost uměle zavedených řídicích systémů do našeho těla s tímto biologickým tělem jako kombinovaný systém. (Příkladem může být jak třeba „obyčejná“ injekce proti chřipce, tak kardiostimulátor nebo mechanismy sloužící přímo k náhradě defektních orgánů v těle.) Přihlédneme-li k již osvojeným komputerovým modelacím některých aktivit, které až dosud byly vyhrazeny člověku, jako bychom takto chtěli poodhrnout závěs skrývající nám jeden důležitý aspekt naší budoucnosti. Vhodně zkonstruovaný a programovaný stroj je už schopen hrát s člověkem úspěšně šachy, ale právě tak jiné „cyborgy“ jsou schopny detekovat vojenský cíl přesněji než sám voják v uniformě. „Cyborgologie“ zasahuje do lékařských věd, do vojenské strategie pro budoucnost, ale též do antropologie, anebo do nových forem intersubjektivní komunikace. Vytváří virtuální realitu. Může stimulovat imaginaci. Díky sci-fi by měla oslovit i literární kritiky. Kniha se nevyhýbá ani sexuální tematice (ani jejím deviacím). Stojí za to začíst se do problematiky „interface“ mezi technologií a člověkem (jako biostrukturou a nositelem kultury). A také je nutno reflektovat nový jazyk „techno-struktury“, kterou jsme obklopeni stále víc. Vzniknou zcela nové problémy pro demokracii a její instituce. (Nefešitelné problémy budou mít totality s cenzurou. Neboť „internet“ nezná ani státní hranice, ani „železné opony“.) Mez mezi automaty a člověkem se stává neostrou...

„Cyborgologie“ klade závažné otázky také těm, kdož se zabývají problematikou vědomí (a specifikou lidské mysli vzhledem k procesům, které modelují výkonné komputery). Poněvadž „cyborgologie“ zásadně změní závažné procesy jak přímo u jednotlivých lidí, tak také mezi nimi vzájemně, včetně navození nových struktur řízení a komunikace (zvláště na dálku), tato poměrně nová disciplína je výzvou ke konstruktivní konfrontaci také pro sociology, politology, ale i pro psychology a pedagogy (o filosofech ani nemluvě). Určitě by měla tato problematika vzušit také všechny ty, kdož se zatím cítili být už pevně v „post-moderním“ sedle. Neboť s „cyborgologií“ klepe na naše dveře... Že by „post-humánní“ a „trans-humánní“ kultura?!

Publikace má kromě dvou uvozujících staří šest tematických bloků příspěvků několika desítek autorů. Zvláště cenná je závěrečná bibliografie (s filmografií), ale i jednotlivé příspěvky jsou bohatě komentovány a doprovázeny bibliografickým soupisem. Knihu doprovázejí rozmanité grafy, přehledy, fotografie, xerokopie, kresby. Zvláště cenný je velmi podrobný index (str. 481–536). Kniha je nápaditě řešena také z typografického hlediska.

Sborník naznačeného obsahu se vymyká detailnímu popisu. Je obdivuhodné, co vše lze v této knize („přlručce“) najít. Dokonce se lze v ní dočíst o naději pro přežití této Země navozením jejího potenciálně nového habitatu. Samo slovo „cyborg“ vzniklo sice již skoro před 35 lety, ale dlouho vegetovalo víceméně jen ve sféře sci-fi. Přitom uplynulo teprve deset let od uveřejnění „Manifestu pro cyborgy“ (1985), napsaného Donnou Harawayovou (která je považována za jednu z hlavních iniciátorek „cyborgologie“ a jejíž příspěvek uvádí celý sborník). Možná že bychom měli začít

pomalu mluvit o „cyborgovém věku“. Stěžl můžeme domyslet, k jakým implikacím dojde v evoluci člověka se „stroji“ (a při jejich vzájemné integraci) a co to udělá s naší kulturou.

Úvod editorů sborníku-příručky končí proklamací, že bychom měli překonat dualistické gnoseologie a přejít na pozici „gnoseologie cyborgu“. A její cesta je vymezena následujícími milníky: teze, antiteze, syntéza, protéza. Takže kniha je určena především... filosofům?

Miloš Dokulil

Scott Gordon, *The history and philosophy of social science*, Routledge, London — New York, 1991, 690 s.

Zřejmě bude účelné nejdřív stručně uvést, co lze v knize najít. Úvodem zavádí některé klíčové koncepty (včetně „enkulturace“), vysvětluje pojem zákona (pro sociální vědy), seznamuje s metodologií modelování. (Kap. 1, 3 a 6.) Historicky začíná renesancí a rozvojem vědy, zavádí „hypotetickou antropologii“ (str. 57), jdoucí od Platóna až po Montesquieua, a s fyziokraty zdůrazní výskyt prvního ekonomického modelu. (Kap. 2, 4 a 5.) Od „skotských osvícenců“ autor přejde ve výkladu ke klasické politické ekonomii, k fyziokratům a pak k utilitaristům. (Kap. 7, 9, 10, 11.) Vyroží ideu pokroku, uvede počátky pozitivismu a sociologie a nato přejde k výkladu marxismu. (Kap. 8, 12 a 13.) Pak se zabývá metodologií dějin a vývojem sociologie od Spencera po Maxe Webera. (Kap. 14 a 15.) Jedna kapitola je věnována problému evoluce a vztahu biologie k sociálním vědám (16.). Následuje výklad o dalším vývoji ekonomické teorie (od neoklasické po Keynesovu makroekonomiku — kap. 17.). Poslední (18.) kapitola je pojata jako stručný přehled námětů k filosofii vědy 20. století. Kniha má dost podrobný jak jmenný, tak věcný rejstřík.

Jak je vidět již z tohoto letného přehledu, publikace má ráz učebnice. Přitom při pochopitelném důrazu na ekonomické, sociální a politické problémy především novověku (a v navázání na historické kontexty) kniha se zároveň se zvýšeným zaujetím soustřeďuje na teoretickou stránku a dosah výkladu. Je samozřejmé, že se obtížně vyvažuje zřetel historický s filosofickým (i když autor předpokládá vzájemnou jejich souvztažnost). Sám autor se v „Předmluvě“ omlouvá, že některým osobnostem nevěnoval dost místa (z „postižených“ cituje přímo Rousseaua, Pareta, Veblena a J. S. Milla).

Především je třeba upřímně knihu uvítat. Jejmu autorovi se podařilo soustředit na relativně omezeném počtu stran opravdu maximum informací. Zapojením politiky, ekonomie a sociologie (zároveň se zohledněním zásadních problémů teorie vědy; tohle vše navíc s filosofickými konotacemi) vznikla rukověť s širokým tématickým a funkčním záběrem. V nezbytné míře se Gordon nevyhýbá ani logickým pasážím ve výkladu.

Zřejmě by se tu mělo také uvést, že nejrozsáhlejší kapitolou knihy je ta, která je zaměřena na výklad marxistické teorie společnosti (celkem 85 stran). Kromě biografického úvodu o Marxovi a Engelsovi se ve čtyřech podkapitolách sleduje marxistická koncepce dějin, sociologie, ekonomie a filosofie. Pokud jde o marxistickou filosofii, jsou jí věnovány strany 372–389 a výklad je rozložen na gnoseologii, metafyziku a etiku. (Není zřejmě třeba dodávat, že výklad je kritický, s uplatněním logických implikací, s poznámkami k metodologii, ale i se zmínkami o novějších reakcích na marxismus.)

Podle mého soudu je výborně koncipována kapitola „Rozmach Věku Vědy“ (kap. 2). „Věk Vědy“ je psán kapitálkami jako éra svého druhu. Kromě inaugurace tohoto „věku“ takovými typologicky rozdílnými (a přesto koncepčně si blízkými) osobnostmi jako Leonardo da Vinci, A. Vesalius a G. Galilei (a kromě shrnující zmínky o „renesanci“) je navazujícím způsobem vedena diskuse o „vědeckém postoji“ a důsledcích, které jsou s tím spojeny (se závěrečnou zmínkou o sociologii vědy). V této souvislosti stihne Gordon ještě zaregistrovat v samostatné podkapitolce rozdíl mezi platonismem a aristotelismem. Jinou takovou podkapitolkou je zde zařazená a svěže napsaná kratší úvaha o ideji pokroku.

Přiznávám, že mě zamrzelo (ač jsem to víceméně očekával), že v samostatné podkapitole o Durkheimovi nebyla sebemenší zmínka o tom, že svým řešením problému sebevraždy měl svého